ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ένατο τμήμα)

της 5ης Ιουνίου 2025 *

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Άρθρα 3, 5, και 7 και σημείο 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματος – Σύμβαση ορισμένου χρόνου για την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας – Συμβατική ποινική ρήτρα επιβαλλόμενη σε περίπτωση υπερημερίας πληρωμής – Αναλογικός χαρακτήρας του ύψους της ποινικής ρήτρας – Σαφής και κατανοητός χαρακτήρας των ρητρών – Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 – Δεν τυγχάνει εφαρμογής»

Στην υπόθεση C-749/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Okresní soud v Teplicích (πρωτοβάθμιο δικαστήριο Τέπλιτσε, Τσεχική Δημοκρατία) με απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Νοεμβρίου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

innogy Energie s.r.o.

κατά

QS,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (ένατο τμήμα),

συγκείμενο από τους N. Jääskinen (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, A. Arabadjiev και R. Frendo, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η innogy Energie s.r.o., εκπροσωπούμενη από τον P. Dub, advokát,

– η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. Leppo,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους P. Kienapfel και P. Ondrůšek,

* Γλώσσα διαδικασίας: η τσεχική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία, αφενός, των άρθρων 3, 5 και 7 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29), και του σημείου 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας και, αφετέρου, του άρθρου 12, παράγραφος 3, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της οδηγίας 2012/27/ΕΕ (ΕΕ 2019, L 158, σ. 125).

2 Η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της innogy Energie s.r.o., εταιρίας προμήθειας ενέργειας, και του QS, καταναλωτή, με αντικείμενο αγωγή της εν λόγω εταιρίας με αίτημα την καταβολή ποινικής ρήτρας βάσει όρου της συναφθείσας με τον καταναλωτή σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 93/13

3 Το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

2. Θεωρείται πάντοτε ότι η ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, όταν έχει συνταχθεί εκ των προτέρων και όταν ο καταναλωτής, εκ των πραγμάτων, δε μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενό της, ιδίως στα πλαίσια μιας σύμβασης προσχωρήσεως.

Το γεγονός ότι για ορισμένα στοιχεία κάποιας ρήτρας ή για μια μεμονωμένη ρήτρα υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση, δεν αποκλείει την εφαρμογή του παρόντος άρθρου στο υπόλοιπο μιας σύμβασης, εάν η συνολική αξιολόγηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, παρ' όλα αυτά, πρόκειται για σύμβαση προσχώρησης.

Εάν ο επαγγελματίας ισχυρίζεται ότι για μια τυποποιημένη ρήτρα υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση, φέρει το βάρος της απόδειξης.

3. Το παράρτημα περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές.»

4 Το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.»

5 Το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«Στην περίπτωση συμβάσεων των οποίων όλες ή μερικές ρήτρες που προτείνονται στον καταναλωτή έχουν συνταχθεί εγγράφως, οι ρήτρες αυτές πρέπει να συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. Σε περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας ρήτρας, επικρατεί η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία. […]»

6 Το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13 προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

7 Το παράρτημα της οδηγίας 93/13 φέρει τον τίτλο «Ρήτρες που αναφέρονται στο άρθρο 3 παράγραφος 3». Το σημείο 1, στοιχείο ε', του εν λόγω παραρτήματος έχει ως εξής:

«Ρήτρες που έχουν σκοπό ή αποτέλεσμα:

[…]

ε) να επιβάλλουν στον καταναλωτή που δεν εκτελεί τις υποχρεώσεις του, δυσανάλογα υψηλή αποζημίωση».

Η οδηγία 2019/944

8 Το άρθρο 12 της οδηγίας 2019/944, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα αλλαγής και κανόνες για τα τέλη που σχετίζονται με την αλλαγή προμηθευτή», ορίζει τα εξής:

«1. Η αλλαγή προμηθευτών ή συμμετεχόντων στην αγορά που δραστηριοποιούνται στη σωρευτική εκπροσώπηση πραγματοποιείται εντός του συντομότερου δυνατού χρονικού διαστήματος. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι πελάτες που επιθυμούν να αλλάξουν προμηθευτές ή συμμετέχοντα στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση, εφόσον τηρούν τους συμβατικούς όρους, δικαιούνται μια τέτοια αλλαγή εντός τριών εβδομάδων κατά μέγιστο από την ημερομηνία της αίτησης. Το αργότερο έως τον Ιανουάριο του 2026, η τεχνική διαδικασία αλλαγής προμηθευτή διαρκεί το πολύ 24 ώρες και είναι δυνατή οποιαδήποτε εργάσιμη ημέρα.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τουλάχιστον οι οικιακοί πελάτες και οι μικρές επιχειρήσεις να μην επιβαρύνονται με οποιοδήποτε τέλος σχετιζόμενο με την αλλαγή προμηθευτή.

3. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 2, τα κράτη μέλη δύνανται να επιτρέπουν στους προμηθευτές ή στους συμμετέχοντες στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική

εκπροσώπηση να επιβάλλουν στους πελάτες τέλη τερματισμού σύμβασης σε όσους πελάτες καταγγέλλουν οικειοθελώς συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου πριν από την λήξη της σύμβασης, υπό τον όρο ότι τα εν λόγω τέλη προβλέπονται από σύμβαση την οποία έχει συνάψει οικειοθελώς ο πελάτης και ότι τα εν λόγω τέλη ανακοινώνονται σαφώς στον πελάτη πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Τα εν λόγω τέλη είναι αναλογικά και δεν υπερβαίνουν την άμεση οικονομική ζημία του προμηθευτή ή του συμμετέχοντος στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση λόγω του τερματισμού της σύμβασης από τον πελάτη, περιλαμβανομένου του κόστους τυχόν δεσμοποιημένων επενδύσεων ή υπηρεσιών οι οποίες ήδη παρέχονται στον πελάτη ως μέρος της σύμβασης. Το βάρος της απόδειξης της άμεσης οικονομικής ζημίας επιβαρύνει τον προμηθευτή ή τον συμμετέχοντα στην αγορά που δραστηριοποιείται στη σωρευτική εκπροσώπηση και το επιτρεπτό των τελών τερματισμού της σύμβασης παρακολουθείται από την ρυθμιστική αρχή ή οποιαδήποτε άλλη εθνική αρχή.»

9 Το άρθρο 71 της οδηγίας 2019/944, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μεταφορά στο εθνικό δίκαιο», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν προς τα άρθρα […] 11 έως 24, […] το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020 […]».

Το τσεχικό δίκαιο

Ο νόμος 89/2012 περί αστικού κώδικα

10 Το άρθρο 1811 του zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (νόμου 89/2012 περί αστικού κώδικα) ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Ο επαγγελματίας υποχρεούται να παρέχει στον καταναλωτή κάθε πληροφορία με τρόπο σαφή και κατανοητό και στη γλώσσα στην οποία συνήφθη η σύμβαση.»

11 Το άρθρο 2048 του νόμου 89/2012 περί αστικού κώδικα ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Όταν τα μέρη έχουν συμφωνήσει, σε περίπτωση παράβασης συμβατικής υποχρέωσης, ποινική ρήτρα ορισμένου ποσού ή τον τρόπο υπολογισμού του ύψους της συμβατικής ποινικής ρήτρας, ο δανειστής μπορεί να απαιτήσει την κατάπτωσή της χωρίς να λαμβάνεται υπόψη κατά πόσον από την παράβαση της εγγυημένης [με τη συμβατική ποινική ρήτρα] υποχρέωσης προκλήθηκε σε αυτόν ζημία. Στη σύμβαση μπορεί επίσης να προβλέπεται ότι η ποινική ρήτρα δεν θα είναι χρηματικό ποσό.»

Ο νόμος 458/2000 περί ενέργειας

12 Το άρθρο 28 του zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon (νόμου 458/2000 περί ενέργειας) προβλέπει στην παράγραφο 1, στοιχείο e, και στην παράγραφο 2, στοιχείο l, τα εξής:

«1. Ο πελάτης έχει το δικαίωμα:

[…]

e) να επιλέξει και να αλλάξει δωρεάν προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας·

[…]

2. Ο πελάτης έχει τις εξής υποχρεώσεις:

[…]

l) σε περίπτωση άσκησης του δικαιώματος επιλογής προμηθευτή βάσει της παραγράφου 1, στοιχείο e, να τηρήσει τη συμφωνημένη για την καταγγελία προθεσμία προειδοποίησης, εφόσον έχει συναφθεί σύμβαση αορίστου χρόνου.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13 Στις 24 Ιανουαρίου 2020 ο QS και η innogy Energie συνήψαν σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη οικιακών αναγκών, η οποία προέβλεπε τιμή ηλεκτρικής ενέργειας, εγγυημένη καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης, χαμηλότερη από την ισχύουσα στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας αορίστου χρόνου.

14 Η ως άνω σύμβαση προσχώρησης, η οποία συνίστατο σε προδιατυπωμένο ηλεκτρονικό έντυπο δύο σελίδων, προέβλεπε την καταβολή μηνιαίου ποσού έναντι, ύψους 1 200 τσεχικών κορώνων (CZK) (περίπου 48 ευρώ), για προβλεπόμενη κατανάλωση 1,8 MWh/έτος. Στην πρώτη σελίδα του εντύπου, στο τμήμα της σύμβασης που έφερε τον τίτλο «Σύναψη και διάρκεια της σύμβασης», αναφερόταν ότι η σύμβαση είχε συναφθεί για χρονικό διάστημα 30 μηνών, το οποίο αποτελούσε τη «[β]ασική διάρκειά» της και ότι δεν ήταν δυνατή η πρόωρη καταγγελία της εντός του χρονικού διαστήματος αυτού.

15 Επιπλέον, η ανωτέρω σύμβαση προέβλεπε, στο τμήμα της που έφερε τον τίτλο «Λοιποί όροι» και παρετίθετο στην πρώτη σελίδα, ότι ο πελάτης ήταν υποχρεωμένος να παράσχει χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση στην innogy Energie την απαιτούμενη συνδρομή για την εκτέλεση της σύμβασης και, ειδικότερα, να μην προβαίνει σε νομικές ή άλλες ενέργειες οι οποίες παρακωλύουν την εκπλήρωση μιας τέτοιας υποχρέωσης, εκτός εάν του το επιτρέπει ο νόμος. Σε περίπτωση παράβασης της κατά τα ανωτέρω υποχρέωσης, η σύμβαση προέβλεπε όρο κατά τον οποίο ο πελάτης ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει στην innogy Energie ποινική ρήτρα ύψους 3 000 CZK (περίπου 120 ευρώ). Ομοίως, μεταξύ άλλων, σε περίπτωση επαναλαμβανόμενης παράβασης της υποχρέωσης καταβολής του τιμήματος της ηλεκτρικής ενέργειας μπορούσε να απαιτηθεί από τον πελάτη η καταβολή συμβατικής ποινικής ρήτρας για την ενδεχόμενη αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε στην innogy Energie λόγω της μη κατανάλωσης της συμφωνηθείσας ηλεκτρικής ενέργειας. Η ποινική ρήτρα ανερχόταν στο ποσό των 400 CZK (περίπου 16 ευρώ) για κάθε ημερολογιακό μήνα που έπεται της ημερομηνίας καταγγελίας της σύμβασης ή αναστολής της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας έως τη λήξη ισχύος της σύμβασης.

16 Το κείμενο της συναφθείσας μεταξύ του QS και της innogy Energie σύμβασης συμπληρώθηκε ηλεκτρονικά από τους υπαλλήλους της innogy Energie. Ο QS είχε τη δυνατότητα επισκόπησης της σύμβασης στην οθόνη ηλεκτρονικού υπολογιστή πριν αποθέσει την υπογραφή του μέσω ψηφιακής ταμπλέτας. Το τελικό υπογεγραμμένο κείμενο της σύμβασης εστάλη με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στον πελάτη, ο οποίος μπορούσε να ζητήσει το εν λόγω κείμενο σε έγχαρτη μορφή σε οποιοδήποτε στάδιο της διαπραγμάτευσης.

17 Με έγγραφο της 21ης Ιουλίου 2020, η innogy Energie κάλεσε τον QS να καταβάλει δόσεις ποσού έναντι, ύψους 1 200 CZK (περίπου 48 ευρώ), για τους μήνες Ιούνιο και Ιούλιο του 2020. Λόγω της μη εκπλήρωσης της υποχρέωσης του QS να καταβάλει κανονικά το τίμημα της ηλεκτρικής ενέργειας, η innogy Energie διέκοψε στις 11 Σεπτεμβρίου 2020, σύμφωνα με τις διατάξεις της εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας, την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας στον QS και στη συνέχεια, με έγγραφο της 13ης Σεπτεμβρίου 2020, απαίτησε από τον τελευταίο να καταβάλει το αργότερο έως τις 23 Σεπτεμβρίου 2020, ως συμβατική ποινική ρήτρα, το ποσό των 8 800 CZK (περίπου 360 ευρώ), ήτοι 400 CZK (περίπου 16 ευρώ) για κάθε έναν από τους 22 μήνες που απέμεναν έως την προβλεπόμενη αρχικώς ημερομηνία λήξης της σύμβασης. Ο QS προέβη σε μερική καταβολή ποσού 2 190,34 CZK (περίπου 90 ευρώ). Με έγγραφο της 23ης Σεπτεμβρίου 2020, η innogy Energie κατήγγειλε τη συναφθείσα με τον QS σύμβαση με την αιτιολογία ότι, παρά τις επαναλαμβανόμενες οχλήσεις, ο τελευταίος δεν είχε εξοφλήσει τα οφειλόμενα βάσει της σύμβασης αυτής ποσά. Η innogy Energie εξέδωσε επίσης εκκαθαριστικό λογαριασμό από τον οποίο προκύπτει αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό της τάξης των 316,36 CZK (περίπου 12 ευρώ) για το χρονικό διάστημα από τις 4 Φεβρουαρίου 2020 έως τις 11 Σεπτεμβρίου 2020.

18 Στο πλαίσιο αυτό, η innogy Energie άσκησε αγωγή ενώπιον του Okresní soud v Teplicích (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου Τέπλιτσε, Τσεχική Δημοκρατία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, με αίτημα να καταδικαστεί ο QS, με βάση την ποινική ρήτρα της σύμβασης, στην καταβολή ποσού ύψους 6 609,66 CZK (περίπου 270 ευρώ), ήτοι στην καταβολή του υπολοίπου της οφειλής βάσει της εν λόγω ποινικής ρήτρας.

19 Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει, κατ' αρχάς, ότι βάσει της ισχύουσας πριν από την 1η Ιανουαρίου 2014 εθνικής νομοθεσίας περί καταχρηστικών ρητρών, το Ústavní soud (Συνταγματικό Δικαστήριο, Τσεχική Δημοκρατία) διαπίστωσε ότι, προκειμένου μια συμβατική ποινική ρήτρα να μη θεωρηθεί καταχρηστική, πρέπει να περιλαμβάνεται στο ίδιο το κείμενο της συναφθείσας με τον καταναλωτή σύμβασης, να είναι αρκούντως εύληπτη, σαφής, λογικά δομημένη ώστε ο μέσος καταναλωτής να μπορεί να την κατανοήσει, να εμφανίζεται σε ευμεγέθη γραμματοσειρά, καθώς και να μη διαλαμβάνεται σε τμήμα της σύμβασης το οποίο να μπορεί να δημιουργήσει στον καταναλωτή την εσφαλμένη εντύπωση ότι πρόκειται για παρεπόμενο συμβατικό όρο.

20 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει στη συνέχεια ότι η innogy Energie ενσωμάτωσε τις ποινικές ρήτρες στη σύμβαση με έναν τρόπο ο οποίος του δημιούργησε αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον πληρούνται οι απαιτήσεις διαφάνειας του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13. Το εν λόγω δικαστήριο αναφέρεται ειδικότερα στο γεγονός ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα βρίσκεται στην πρώτη σελίδα του σχετικού εντύπου, στο τμήμα της σύμβασης που φέρει τον τίτλο «Λοιποί όροι», ήτοι σε ένα σημείο το οποίο δεν περιλαμβάνει κανέναν όρο ο οποίος έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, σε αντίθεση με τους όρους που διαλαμβάνονται στη δεύτερη σελίδα της σύμβασης. Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν η συγκεκριμένη ρήτρα συνάδει με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας των καταναλωτών, καθόσον διαλαμβάνεται σε μια σελίδα του κειμένου σύμβασης προσχώρησης η οποία δεν χρήζει συμπλήρωσης, γεγονός που την καθιστά λιγότερο ορατή στον πελάτη.

21 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης για τον λόγο ότι πελάτης δεν τήρησε τις οικονομικές υποχρεώσεις του, η innogy Energie εφαρμόζει συμβατική ποινική ρήτρα ύψους 400 CZK (περίπου 16 ευρώ) τον μήνα, για κάθε μήνα για τον οποίο δεν πραγματοποιήθηκε η προβλεπόμενη από τη σύμβαση ορισμένου χρόνου καταβολή, χωρίς να υποχρεούται η εν λόγω εταιρία να αποδείξει το ύψος της πραγματικής και άμεσης οικονομικής

ζημίας που υπέστη. Αντιθέτως, όταν τη σύμβαση καταγγέλλει ο καταναλωτής λόγω αλλαγής προμηθευτή στη διάρκεια του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο δεσμεύεται από τη σύμβαση, ο προμηθευτής έχει το δικαίωμα αποζημίωσης το οποίο προβλέπεται από τη συμβατική ποινική ρήτρα και το οποίο ανέρχεται στο ύψος της οικονομικής ζημίας που υπέστη, την οποία και πρέπει να αποδείξει.

22 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν υπάρχουν οφειλές όσον αφορά το καταβλητέο για την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας τίμημα· αντιθέτως, υπάρχει ένα ποσό το οποίο καταβλήθηκε αχρεωστήτως στην innogy Energie, παρά το γεγονός ότι ο QS δεν είχε καταβάλει τουλάχιστον δύο μηνιαίες δόσεις ποσού έναντι, ύψους 1 200 CZK (περίπου 48 ευρώ).

23 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Okresní soud v Teplicích (πρωτοβάθμιο δικαστήριο Τέπλιτσε) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αποκλείεται από το πνεύμα και τον σκοπό της [οδηγίας 93/13] να ερμηνευτούν το άρθρο 3 αυτής, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματός της, το άρθρο 5 αυτής σχετικά με την απαίτηση οι ρήτρες που έχουν συνταχθεί εγγράφως να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο, καθώς και η αρχή της αποτελεσματικότητας, στην οποία αναφέρεται το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας, υπό την έννοια ότι ποινική ρήτρα η οποία περιλήφθηκε σε σύμβαση προσχώρησης, και συγκεκριμένα σε τμήμα με τίτλο “Λοιποί όροι” στη σελίδα 1/2 αυτής (πρώτη σελίδα της σύμβασης), παρότι (αντίθετα προς την συνήθη πρακτική στον τομέα των καταναλωτικών συμβάσεων) στην “πρώτη” αυτή σελίδα δεν περιέχεται κανένα στοιχείο ταυτότητας των συμβαλλομένων μερών, δεν έχει γίνει καμία χειρόγραφη συμπλήρωση και η ποινική ρήτρα έχει ενταχθεί στο τμήμα με τίτλο “Λοιποί όροι”, του οποίου οι όροι γίνονται αντιληπτοί ως επουσιώδεις, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως έγκυρο μέρος της έγγραφης σύμβασης που συνήφθη μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή για τον λόγο ότι, υπό την ερμηνεία αυτή, μπορεί να αξιωθεί από τον καταναλωτή να λάβει γνώση του περιεχομένου της εν λόγω σελίδας της σύμβασης, εφόσον η δεύτερη σελίδα της (2/2), η οποία τυγχάνει πράγματι συμπληρωμένη και υπογεγραμμένη, περιέχει επαρκή στοιχεία που καταδεικνύουν ότι πρόκειται για τη δεύτερη σελίδα της σύμβασης, ακριβώς επειδή φέρει την ένδειξη 2/2;

2) Αποκλείεται από το πνεύμα και τον σκοπό της [οδηγίας 93/13] να θεωρηθεί ότι το άρθρο 3 αυτής, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματός της, ή/και το άρθρο 12, παράγραφος 3, της [οδηγίας 2019/944], έχουν την έννοια ότι, σε περίπτωση καταγγελίας από τον προμηθευτή σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου με σταθερή τιμή προμήθειας λόγω παράβασης των υποχρεώσεων του καταναλωτή, δεν λαμβάνεται υπόψη το ύψος της πραγματικής άμεσης οικονομικής ζημίας που υπέστη ο προμηθευτής συνεπεία της πρόωρης λύσης της σύμβασης με τον καταναλωτή;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

24 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματος της ίδιας οδηγίας «και/ή» με το άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2019/944, έχει την έννοια

ότι, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου από τον προμηθευτή λόγω παράβασης των συμβατικών υποχρεώσεων του καταναλωτή και εφαρμογής συμβατικής ποινικής ρήτρας η οποία καλύπτει την άμεση οικονομική ζημία που υπέστη ο προμηθευτής ως συνέπεια της καταγγελίας, ο προμηθευτής είναι υποχρεωμένος να αποδείξει το υποστατό της ζημίας.

25 Η innogy Energie εκφράζει αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, κατά το μέρος που αυτό αναφέρεται στο άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2019/944, δεδομένου ότι η συγκεκριμένη διάταξη δεν είχε ακόμη μεταφερθεί πλήρως στο τσεχικό δίκαιο κατά τον χρόνο της σύναψης και της καταγγελίας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης και, ως εκ τούτου, δεν ασκεί καμία επιρροή στην υπό κρίση υπόθεση.

26 Πρέπει να υπομνησθεί ότι ένας νέος κανόνας δικαίου έχει εφαρμογή από της ενάρξεως ισχύος της πράξεως με την οποία θεσπίζεται και, μολονότι δεν εφαρμόζεται επί των εννόμων καταστάσεων οι οποίες γεννήθηκαν και διαμορφώθηκαν οριστικώς υπό το κράτος του προγενέστερου νόμου, εφαρμόζεται εντούτοις στα μελλοντικά τους αποτελέσματα, καθώς και στις νέες έννομες καταστάσεις. Το αντίθετο ισχύει, υπό την επιφύλαξη της αρχής της μη αναδρομικότητας των νομικών πράξεων, μόνο σε περίπτωση που ο νέος αυτός κανόνας συνοδεύεται από ειδικές διατάξεις οι οποίες καθορίζουν συγκεκριμένα τις προϋποθέσεις διαχρονικής εφαρμογής του [απόφαση της 13ης Ιουλίου 2023, Banco Santander (Παραπομπή σε επίσημο δείκτη), C-265/22, EU:C:2023:578, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

27 Ως εκ τούτου, όσον αφορά ειδικότερα τις οδηγίες, κατά κανόνα μόνον οι νομικές καταστάσεις που διαμορφώθηκαν μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο μπορούν να υπαχθούν στο ratione temporis πεδίο εφαρμογής της [απόφαση της 13ης Ιουλίου 2023, Banco Santander (Παραπομπή σε επίσημο δείκτη), C-265/22, EU:C:2023:578, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

28 Σύμφωνα με το άρθρο 71 της οδηγίας 2019/944, τα κράτη μέλη έπρεπε να έχουν θεσπίσει και δημοσιεύσει το αργότερο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020 τις αναγκαίες διατάξεις προκειμένου να συμμορφωθούν, μεταξύ άλλων, προς το άρθρο 12 της οδηγίας. Από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η τσεχική νομοθεσία με την οποία μεταφέρθηκε η οδηγία στο εθνικό δίκαιο, ήτοι ο νόμος 458/2000 περί ενέργειας, όπως τροποποιήθηκε, άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 2022. Από τη δικογραφία προκύπτει επίσης ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας συνήφθη στις 24 Ιανουαρίου 2020 και καταγγέλθηκε από την innogy Energie στις 23 Σεπτεμβρίου 2020, δέκα ημέρες αφότου η εν λόγω εταιρία ζήτησε την καταβολή της συμβατικής ποινικής ρήτρας, ήτοι πριν από την εκπνοή της προβλεπόμενης στο άρθρο 12 της οδηγίας 2019/944 προθεσμίας μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο.

29 Επομένως, η οδηγία 2019/944 δεν είχε εφαρμογή ούτε κατά την ημερομηνία σύναψης ούτε κατά την ημερομηνία καταγγελίας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης.

30 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, η ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2019/944 δεν έχει σχέση με την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και, ως εκ τούτου, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο κατά το μέρος που αφορά την ερμηνεία της διάταξης αυτής.

Επί της ουσίας

31 Με τα δύο προδικαστικά ερωτήματά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, πρώτον, το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ε', του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας και το άρθρο 7 αυτής, έχουν την έννοια ότι ρήτρα σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου η οποία επιτρέπει στον προμηθευτή που κατήγγειλε τη σύμβαση πριν από τη λήξη της, λόγω υπερημερίας πληρωμής εκ μέρους του καταναλωτή, να επιβάλει αυτομάτως στον τελευταίο κατ' αποκοπήν ποινή, ανεξαρτήτως της άμεσης οικονομικής ζημίας που υπέστη στην πραγματικότητα ο προμηθευτής, μπορεί να έχει καταχρηστικό χαρακτήρα και, δεύτερον, αν η ρήτρα αυτή, λόγω της δομής της και της θέσης της στη σύμβαση καθώς των περιστάσεων υπό τις οποίες η σύμβαση συνήφθη με ηλεκτρονικά μέσα, πληροί τις απαιτήσεις διαφάνειας του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13.

32 Κατά πρώτον, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ρήτρα σύμβασης που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

33 Κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/13, το παράρτημα της εν λόγω οδηγίας περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές. Στις ρήτρες που απαριθμούνται στο εν λόγω παράρτημα περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, όπως προκύπτει από το σημείο 1, στοιχείο ε', του παραρτήματος, εκείνες που έχουν σκοπό ή αποτέλεσμα «να επιβάλλουν στον καταναλωτή που δεν εκτελεί τις υποχρεώσεις του, δυσανάλογα υψηλή αποζημίωση».

34 Το περιεχόμενο του εν λόγω παραρτήματος δεν αρκεί μεν από μόνο του για να διαπιστωθεί αυτομάτως ότι η επίμαχη ρήτρα είναι καταχρηστική, πλην όμως αποτελεί βασικό στοιχείο στο οποίο ο εθνικός δικαστής μπορεί να στηρίξει την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής (απόφαση της 26ης Απριλίου 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

35 Επομένως, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να αξιολογήσει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων της υποθέσεως, πρώτον, την ενδεχόμενη μη συμμόρφωση προς την απαίτηση καλής πίστεως και, δεύτερον, την ύπαρξη τυχόν σημαντικής ανισορροπίας εις βάρος του καταναλωτή κατά την έννοια της προαναφερθείσας διατάξεως (πρβλ. απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Kiss και CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

36 Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει επομένως να εξετάσει, αφενός, αν η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα πληροί την απαίτηση καλής πίστης και, αφετέρου, αν παρατηρείται σημαντική ανισορροπία εις βάρος του καταναλωτή και, πιο συγκεκριμένα, αν η προβλεπόμενη στην εν λόγω ρήτρα κατ' αποκοπήν αποζημίωση είναι δυσανάλογα υψηλή κατά την έννοια του σημείου 1, στοιχείο ε', του παραρτήματος της οδηγίας 93/13.

37 Όσον αφορά το ζήτημα των συνθηκών υπό τις οποίες δημιουργείται μια τέτοια έλλειψη ισορροπίας «παρά την απαίτηση καλής πίστης», υπενθυμίζεται ότι, βάσει της δέκατης έκτης αιτιολογικής σκέψης της οδηγίας 93/13, το εθνικό δικαστήριο οφείλει συναφώς να εξακριβώσει αν ο επαγγελματίας, εφόσον συναλλασσόταν κατά τρόπο έντιμο και δίκαιο με τον καταναλωτή, μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι ο καταναλωτής θα δεχόταν μια τέτοια ρήτρα κατόπιν ατομικής διαπραγμάτευσης (απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, στο πλαίσιο της εξέτασης αυτής, πρέπει ιδίως να λαμβάνονται υπόψη οι κανόνες που εφαρμόζονται βάσει της εθνικής νομοθεσίας στην περίπτωση κατά την οποία δεν υπάρχει σχετική συμφωνία των μερών, ούτως ώστε ο εθνικός δικαστής να είναι σε θέση να εκτιμήσει, στο πλαίσιο συγκριτικής ανάλυσης, αν και, ενδεχομένως, σε ποιον βαθμό η σύμβαση περιάγει τον καταναλωτή σε δυσμενέστερη νομική θέση από εκείνη την οποία προβλέπει η ισχύουσα εθνική νομοθεσία (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 59 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

39 Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει επίσης να εξακριβώσει ότι το ύψος της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβατικής ποινικής ρήτρας είναι ικανό να εξασφαλίσει την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών και δεν βαίνει πέραν του αναγκαίου προς τούτο μέτρου (πρβλ. απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 74).

40 Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 διευκρινίζει ότι ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται λαμβανομένης υπόψη της φύσης των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και λαμβανομένων επίσης υπόψη όλων των κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεων που την περιέβαλαν, καθώς και όλων των υπόλοιπων ρητρών της επίμαχης σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

41 Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι συμβατικές ρήτρες που φαίνεται να θεσπίζουν αυτόματες και δυσανάλογες κυρώσεις σε σχέση με τη φύση της ενδεχόμενης παράβασης του καταναλωτή θα πρέπει να μπορούν να κηρυχθούν καταχρηστικές, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας (πρβλ. διάταξη της 24ης Οκτωβρίου 2019, Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, σκέψη 59).

42 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η συμβατική ποινική ρήτρα των 400 CZK (περίπου 16 ευρώ) επιβλήθηκε στον QS λόγω της μη καταβολής δύο μηνιαίων δόσεων ποσού έναντι, ύψους 1 200 CZK (περίπου 48 ευρώ), τούτο δε για κάθε μήνα μετά τη διακοπή της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και για ολόκληρη την εναπομένουσα διάρκεια της σύμβασης, η οποία είχε συναφθεί αρχικώς για χρονικό διάστημα 30 μηνών. Η εν λόγω ποινική ρήτρα μπορεί επομένως να αποτελεί αυτόματη και «δυσανάλογα υψηλή» κύρωση κατά την έννοια του σημείου 1, σημείο ε′, του παραρτήματος της οδηγίας 93/13 και της νομολογίας του Δικαστηρίου που μνημονεύεται στη σκέψη 41 της παρούσας απόφασης, όπερ οφείλει να κρίνει το αιτούν δικαστήριο.

43 Το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει επίσης κατά την εν λόγω εξέταση να εξακριβώσει αν το ποσό της εν λόγω ποινικής ρήτρας είναι ικανό να εξασφαλίσει την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκει η ρήτρα και δεν βαίνει πέραν του αναγκαίου προς τούτο μέτρου κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 39 της παρούσας απόφασης. Ειδικότερα, επισημαίνεται, αφενός, ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ποινική ρήτρα απορρέει από συμβατικό όρο ο οποίος περιελήφθη σε σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ορισμένου χρόνου συναφθείσα για την εξυπηρέτηση οικιακών αναγκών, η οποία προβλέπει τιμή ηλεκτρικής ενέργειας, εγγυημένη για όλη τη διάρκεια της σύμβασης, κατώτερη από εκείνη που ισχύει για τις συμβάσεις

προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας αορίστου χρόνου. Η εν λόγω ρήτρα φαίνεται ως εκ τούτου να αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ενδεχόμενης ζημίας η οποία προκλήθηκε στον προμηθευτή από τη μη κατανάλωση της συμφωνηθείσας με τον πελάτη ενέργειας, η οποία είχε αγοραστεί εκ των προτέρων από τον προμηθευτή για τον πελάτη σε ασταθείς αγορές χονδρικής πώλησης, στο πλαίσιο των συμβάσεων ορισμένου χρόνου, για όλη τη συμφωνηθείσα διάρκεια της σύμβασης. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι από τον εκκαθαριστικό λογαριασμό του προμηθευτή προκύπτει αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό, τούτο δε ενώ ο QS δεν κατέβαλε δύο μηνιαίες δόσεις του ποσού έναντι.

44 Κατά δεύτερον, όσον αφορά την απαίτηση διαφάνειας, η οποία διαλαμβάνεται στο άρθρο 5 της οδηγίας 93/13 και προβλέπει ότι οι γραπτές συμβατικές ρήτρες πρέπει «πάντοτε» να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο, υπενθυμίζεται ότι η εν λόγω απαίτηση αποτελεί το ένα από τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο της εκτίμησης του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας. Ωστόσο, από το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας προκύπτει ότι το γεγονός και μόνον ότι η διατύπωση ρήτρας δεν είναι σαφής ούτε κατανοητή δεν αρκεί προκειμένου να την καταστήσει καταχρηστική [πρβλ. απόφαση της 13ης Ιουλίου 2023, Banco Santander (Παραπομπή σε επίσημο δείκτη), C-265/22, EU:C:2023:578, σκέψη 66].

45 Η εν λόγω απαίτηση δεν μπορεί να περιορίζεται απλώς στον κατανοητό χαρακτήρα των εν λόγω ρητρών από τυπικής και γραμματικής απόψεως. Συγκεκριμένα, στο μέτρο που το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οικεία οδηγία στηρίζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία όσον αφορά, μεταξύ άλλων, το επίπεδο πληροφορήσεως, η απαίτηση περί σαφούς και κατανοητής διατυπώσεως των συμβατικών ρητρών και, ως εκ τούτου, περί διαφάνειας, την οποία τάσσει η ίδια οδηγία, πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικώς [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 30].

46 Επομένως, η απαίτηση μια συμβατική ρήτρα να είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό έχει την έννοια ότι επιτάσσει επίσης να εκτίθεται στη σύμβαση κατά τρόπο εναργή η συγκεκριμένη λειτουργία του μηχανισμού τον οποίο αφορά η οικεία ρήτρα, καθώς και, ενδεχομένως, η σχέση μεταξύ του μηχανισμού αυτού και εκείνου που προβλέπουν άλλες ρήτρες, έτσι ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να εκτιμήσει, βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις ως προς αυτόν οικονομικές συνέπειες (απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, Andriciuc κ.λπ., C-186/16, EU:C:2017:703, σκέψη 45 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

47 Το ζήτημα αυτό πρέπει να εξετασθεί από το αιτούν δικαστήριο λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων, στα οποία συγκαταλέγονται η διαφήμιση και η πληροφόρηση που παρέχει ο προμηθευτής στο πλαίσιο της διαπραγματεύσεως της οικείας συμβάσεως (πρβλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, Andriciuc κ.λπ., C-186/16, EU:C:2017:703, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

48 Πιο συγκεκριμένα, η πληροφόρηση, πριν από τη σύναψη της σύμβασης, σχετικά με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της εν λόγω σύναψης είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τους καταναλωτές, διότι βάσει ακριβώς αυτής της πληροφορήσεως ο καταναλωτής θα αποφασίσει αν επιθυμεί να δεσμευθεί συμβατικά με τον επαγγελματία, προσχωρώντας στους όρους που έχει προδιατυπώσει ο τελευταίος (απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, Andriciuc κ.λπ., C-186/16, EU:C:2017:703, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

49 Προκειμένου να κριθεί αν μια συμβατική ρήτρα είναι σαφής και κατανοητή, πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός προσοχής που δύναται να αναμένεται, όσον αφορά τη ρήτρα αυτήν, από τον μέσο καταναλωτή ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος [απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 44].

50 Επισημαίνεται περαιτέρω ότι η θέση και η δομή συμβατικής ρήτρας όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης επιτρέπουν να διαπιστωθεί αν αυτή αποτελεί σημαντικό στοιχείο της συμβάσεως, καθόσον τα στοιχεία αυτά παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αξιολογήσει τις οικονομικές συνέπειες που απορρέουν για τον ίδιο από τη συγκεκριμένη ρήτρα [πρβλ. απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Caixabank (Προμήθεια για τα έξοδα φακέλου), C-565/21, EU:C:2023:212, σκέψη 46].

51 Υπό το πρίσμα των μνημονευόμενων στις σκέψεις 44 έως 50 της παρούσας απόφασης στοιχείων οφείλει το αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον ο όρος της σύμβασης που προβλέπει την ποινική ρήτρα πληροί τις απαιτήσεις διαφάνειας του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13.

52 Εν προκειμένω, όσον αφορά, πρώτον, τις περιστάσεις υπό τις οποίες συνήφθη η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι επρόκειτο για προδιατυπωμένο έντυπο σε ηλεκτρονική μορφή, την εκτύπωση του οποίου είχε δικαίωμα να ζητήσει ο QS σε οποιοδήποτε στάδιο της διαπραγμάτευσης. Επισημαίνεται ότι από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η σύμβαση δεν είχε συμπληρωθεί από τον καταναλωτή, αλλά από τους υπαλλήλους της αντισυμβαλλόμενης εταιρίας οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για τον έλεγχο της διαδικασίας καθ' όλη τη διάρκεια του σταδίου διαπραγμάτευσης. Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει επίσης ότι ο QS φαίνεται να ανέγνωσε την επίμαχη σύμβαση μόνο στην οθόνη ενός υπολογιστή, πριν την υπογράψει μέσω ψηφιακής ταμπλέτας. Υπό τις συνθήκες αυτές, υπό την επιφύλαξη των εκτιμήσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, διαπιστώνεται ότι δεν προκύπτει με βεβαιότητα ότι ο καταναλωτής είχε τη δυνατότητα να λάβει επαρκή γνώση του περιεχομένου και της λειτουργίας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 48 της παρούσας απόφασης.

53 Δεύτερον, επισημαίνεται ότι η δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο δεν περιέχει διευκρινίσεις όσον αφορά τις πληροφορίες που παρέσχε η innogy Energie πριν από τη σύναψη της σύμβασης σχετικά με τους συμβατικούς όρους της και τις συνέπειές της.

54 Όσον αφορά, τρίτον, τη συγκεκριμένη θέση και τη δομή της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρας, η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η ρήτρα αυτή διαλαμβάνεται στην πρώτη σελίδα μιας σύμβασης προσχώρησης η οποία συνίσταται σε ένα προδιατυπωμένο έντυπο δύο σελίδων. Δεδομένου ότι η σύμβαση συνήφθη ηλεκτρονικά μέσω υπολογιστή και η πλοήγηση στο κείμενο της σύμβασης γινόταν από τους υπαλλήλους της εταιρίας innogy Energie, φαίνεται ότι ο QS είχε περιορισμένη δυνατότητα πρόσβασης στο σύνολο του κειμένου. Ως εκ τούτου, είναι προφανές ότι η συγκεκριμένη ρήτρα, μολονότι διαλαμβανόταν στην πρώτη σελίδα, μπορούσε να περάσει απαρατήρητη ή να μην τραβήξει την προσοχή του QS στον ίδιο βαθμό με τις πληροφορίες κάτω από τις οποίες έχει τεθεί η υπογραφή του. Πράγματι, η δεύτερη σελίδα της σύμβασης, η οποία είναι και η μόνη η οποία συμπληρώθηκε, από τους εν λόγω υπαλλήλους, και στην οποία ο QS έθεσε την υπογραφή του, περιορίζεται στην αναφορά του συνόλου των ρητρών ατομικής

διαπραγμάτευσης. Επισημαίνεται επίσης ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα περιλαμβανόταν στο τμήμα της σύμβασης που έφερε τον τίτλο «Λοιποί όροι», στοιχείο το οποίο θα μπορούσε να αποτελεί ένδειξη ότι πρόκειται για διάταξη μικρότερης σημασίας.

55 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εξετάσει αν η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση είναι αρκούντως εύληπτη, σαφής και λογικά δομημένη ώστε ο μέσος καταναλωτής ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος να μπορεί να λάβει γνώση των συμβατικών ρητρών και, ειδικότερα, αν το γεγονός ότι ο όρος που προβλέπει την ποινική ρήτρα διαλαμβάνεται σε συγκεκριμένο τμήμα της σύμβασης μπορεί να δημιουργήσει στον καταναλωτή την πεποίθηση ότι πρόκειται για παρεπόμενο συμβατικό όρο.

56 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας και το άρθρο 7 αυτής, έχουν την έννοια ότι ρήτρα σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου η οποία επιτρέπει στον προμηθευτή που κατήγγειλε τη σύμβαση πριν από τη λήξη της, λόγω υπερημερίας πληρωμής εκ μέρους του καταναλωτή, να επιβάλει αυτομάτως στον τελευταίο κατ’ αποκοπήν ποινή, ανεξαρτήτως της άμεσης οικονομικής ζημίας που υπέστη στην πραγματικότητα ο προμηθευτής, μπορεί να έχει καταχρηστικό χαρακτήρα. Η εν λόγω ρήτρα πληροί τις μνημονευόμενες στο άρθρο 5 της οδηγίας 93/13 απαιτήσεις διαφάνειας αν η δομή της και η θέση της στο κείμενο της σύμβασης καθώς και οι περιστάσεις υπό τις οποίες συνομολογήθηκε με ηλεκτρονικά μέσα, περιλαμβανομένων των πληροφοριών τις οποίες ο επαγγελματίας παρέσχε στον καταναλωτή, επιτρέπουν στον μέσο καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, αφενός, να λάβει γνώση του περιεχομένου και της λειτουργίας της ρήτρας με την οποία του επιβάλλεται κατ’ αποκοπήν ποινή και, αφετέρου, να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες που απορρέουν εντεύθεν για αυτόν.

Επί των δικαστικών εξόδων

57 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ’ αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (ένατο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ε′, του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας και το άρθρο 7 αυτής,

έχουν την έννοια ότι:

ρήτρα σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σταθερής τιμής ορισμένου χρόνου η οποία επιτρέπει στον προμηθευτή που κατήγγειλε τη σύμβαση πριν από τη λήξη της, λόγω υπερημερίας πληρωμής εκ μέρους του καταναλωτή, να επιβάλει αυτομάτως στον τελευταίο κατ’ αποκοπήν ποινή, ανεξαρτήτως της άμεσης οικονομικής ζημίας που υπέστη στην πραγματικότητα ο προμηθευτής, μπορεί να έχει καταχρηστικό χαρακτήρα. Η εν λόγω

ρήτρα πληροί τις μνημονευόμενες στο άρθρο 5 της οδηγίας 93/13 απαιτήσεις διαφάνειας αν η δομή της και η θέση της στο κείμενο της σύμβασης καθώς και οι περιστάσεις υπό τις οποίες συνομολογήθηκε με ηλεκτρονικά μέσα, περιλαμβανομένων των πληροφοριών τις οποίες ο επαγγελματίας παρέσχε στον καταναλωτή, επιτρέπουν στον μέσο καταναλωτή που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, αφενός, να λάβει γνώση του περιεχομένου και της λειτουργίας της ρήτρας με την οποία του επιβάλλεται κατ' αποκοπήν ποινή και, αφετέρου, να εκτιμήσει τις οικονομικές συνέπειες που απορρέουν εντεύθεν για αυτόν.

(υπογραφές)